

Závěrečná kapitola shrnuje zásadní zjištění jednotlivých kapitol. Upozorňuje na to, že úroveň politické participace – z hlediska mezinárodního srovnání – je v Česku, stejně jako v dalších postkomunistických zemích, na relativně nízké úrovni jak ve volební, tak i v nevolební formě politické aktivity a charakterizuje důvody, které k takovému politickému chování vedou.

Kniha *Občanství a politická participace v České republice* je přehledným, dobře strukturovaným, fakty nasyceným dílem, jehož nejvýznamnější kvalitou je výklad jevů v časové proměně, jasné shrnutí výsledků, bohatá komparace autorských přístupů s díly jiných autorů. Oceňuji definiční výklady jednotlivých klíčových pojmů v rámci jasně profilovaných kapitol, nesmírně bohatý přehled zdrojů, vzory dotazníků, jež zkoumaly míru politické participace českých občanů. Hlavně pro studenty sociologie a politologie bude tato publikace, zejména díky pasážím věnovaným definičnímu vymezení jednotlivých jevů, představovat cenný zdroj informací.

Žel, globální autorský souhrnný závěr nás nemůže naplňovat optimismem, jakkoliv bychom si jej přáli. Posuďte sami: „S výjimkou podpory demokracie (a komunismu) se nám nepodařilo nalézt generační podmíněnost dalších hodnot, postojů ani politické participace. Znamená to, že na ně má primární politická socializace omezený vliv a že tedy není možné předpokládat nějaký efekt generační obměny směrem k vyšší politické efektivitě a aktivitě. Mladší generace, které vyrůstaly či vyrůstají již po roce 1989, se o politiku zajímají stejně málo jako jejich předchůdci. Žádný nárůst zájmu o politiku v České republice očekávat nemůžeme, což se pravděpodobně projeví také ve formách a úrovni politické participace, které budou s velkou pravděpodobností dlouhodobě stagnovat na současných úrovních.“ (s. 203)

Dušan Pavlů

### **Zygmunt Bauman: 44 dopisů z tekutého moderního světa**

Praha, Sociologické nakladatelství (SLON) 2019, 239 s., preložila Monika Kittková

V roku 2019 vyšiel v Sociologickom nakladateľstve (SLON) preklad ďalšieho diela známeho poľsko-britského sociológa Zigmunda Baumana – *44 listov z moderného tekutého sveta*. Knihu napísal Bauman v roku 2010, obsahuje 44 listov, ktoré vznikali počas dvoch rokov (2008–2009) na podnet redaktorov a redaktoriek časopisu *La Repubblica della Donne*. Ako priznal sám autor, ich počet je symbolom slobody v premýšľaní (odkaz na drámu *Dziady* A. Mickiewicza). Listy vychádzajú v zredigovanej a doplnenej verzii. Píše sa v nich o súčasnom svete, v ktorom Bauman a jeho čitateľia žijú, a ktorý nazýva tekutým – tento pojem používa už skôr vo svojom diele *Tekutá modernosť* (2002). V diele *44 listov z tekutého moderného sveta* Bauman rozkrýva príbehy o obyčajných, známych, každodenných udalostiach v snahe upriamiť čitateľovu pozornosť na to, čo je dôležité, podstatné, čo sa nám často krát v bežnom živote „skrýva“. V diele prezentuje svoj široký rozhľad a encyklopedické znalosti z rôznych oblastí prírodných i humanitných vied a problémy, o ktorých píše ľahko a zrozumiteľne, povedala by som až populárne, skúma z rôznych uhlov pohľadu, najčastejšie zo sociologického, filozofického, etického, politologického, ale tiež z mediálneho alebo kulturologického hľadiska. Leitmotívom autorových listov je problém slobody a jej prejavy v súčasnej tekutej spoločnosti. Autor na rôznych príkladoch z reálneho života „rozohráva“ svoje premýšľanie, no vždy len z jedného vybraného uhla pohľadu, čím implementuje do svojich listov fragmentárnosť a náznakovosť, ktorá je, trufam si povedať, „dnešnou stratégiou prežitia“. Na svoje dielo aplikuje Ecovu teóriu otvoreného umeleckého diela, keď svoje listy nekončí svojím jednoznačným názorom, ale svojho čitateľa necháva,

aby si názor vytvoril sám. Aj vizuálne deklaruje „neukončenosť“ listov tým, že niektoré z nich končí otázkou/otáznikom (list č. 10, 13, 14) alebo tromi bodkami (list č. 6, 7, 8, 12, 14, 19, 20, 23, 38). Viaceré listy spája spoločnou témou, ktorú rozkrýva z rôznych uhlov pohľadu (sociologicky, eticky, politologicky). Napríklad listy č. 2, 4, 5 a 6 sú spojené témou on-line komunikácie; listy č. 14, 15 a 16 spája téma skrášľovania alebo listy č. 42, 43 a 44 problémom zla, utrpenia, slobody a zodpovednosti. Autor píše v duchu dnešnej tekutej doby stručne a jasne, bez toho, aby čitateľa nudil dĺžkou listov (priemerne majú tri strany) a nemoralizuje. Jeho esejistický štýl je, podľa môjho názoru, tiež určitým druhom výpovede o dnešnej dobe.

Výpovedná hodnota sa nezužuje len na vybrané problémy, ale pertraktuje ďalekosiahle následky a dôsledky toho, čo sa deje a kam náš svet smeruje. Štýl písania nám dáva možnosť vybrať si listy podľa problémov, ktoré nás zaujímajú, pričom neprečítajúc si iné, nenarúša sa logika celého diela, nanajvýš sa môže stať, že pridáme o ďalšie zaujímavé autorove postrehy. Názvy listov sú zaujímavé a „lákajú nás“, aby sme ich prečítali. Svojimi odkazmi (niekedy aj neúplnými) na myšlienky rôznych osobností z oblasti umenia, prírodných a spoločenských vied, poprípade odkazmi na vedecké teórie a komentáre „núti“ svojich čitateľov čítať pozorne a obracať sa na jeho odkazy a na odkazy odkazov, čím ich „zamotáva do pavučiny“ premýšľania. Jeho dielo sa stáva pre čitateľa „dobrodružstvom“, ktoré si vyžaduje značnú dávku námahy a trpezlivosti, no je korunované zaujímavým premýšľaním o súčasnej tekutej dobe. Listy začínajú odkazom na slová/komentáre/citácie/výskumy. Postupne v nich autor rozvíja svoje úvahy, verifikuje ich rôznymi faktami/tvrdeniami a koniec listov necháva „otvorený“ pre naše ďalšie uvažovanie. V prípade, že máme sklon čítať toto jeho dielo ako akademický text, môžeme sa v texte stretnúť s tým, že autor v niektorých lis-

toch odkazuje na osoby a diela bez bližšej špecifikácie (akoby predpokladal, že ich poznáme). Napríklad v liste č. 24, 25 a 35 objavíme neúplné odkazy na citáty, poprípade parafrázy, na čo nás upozorňuje aj prekladateľka diela Monika Kittová (s. 56, 82–83). V akademickom texte môže neúplnosť odkazov na nás pôsobiť rušivo, ale tu ide o listy, a hoci aktéri, na ktorých sa autor listov odvoláva, nie sú (niekedy) známi, autorova správa alebo myšlienka, ktorú prezentuje, je pre nás dôležitejšia ako odkazy. Takýto prístup mi pripomína slová Jeana-Francoisa Lyotarda, ktorý pri zamýšľaní sa nad postavením intelektuálov v súčasnosti (*Hrobka intelektuála a iné články*. Bratislava: Archa 1997) konštatoval, že postmoderný maliar netvorí pre konkrétne publikum, on len „vysiela správu“, pričom ho nezaujíma, kto tú správu zachytí. Keďže tieto listy nie sú určené pre konkrétne publikum, sú určené pre každého. Toľko k metodológii recenzovaného diela.

Pokiaľ ide o štruktúru diela, dielo sa skladá zo štyridsiatich štyroch listov. Prvý list (*O písaní listov – z tekutého moderného sveta*) slúži ako úvod do diela. Bauman v ňom opisuje, za akých okolností vznikla myšlienka napísať listy a neskôr ich v skrátenej podobe vydať. Druhý, štvrtý, piaty a šiesty list spája problém on-line komunikácie. V druhom liste (*Osamelí v dave*) spája on-line komunikáciu so snahou uniknúť pred samotou, ktorá nás toľko trápi, pričom si častokrát neuvedomujeme, že „jakmile jsme vždycky na příjmu, nemůžeme už být nikdy a doopravdy sami“ (s. 19). Vo štvrtom liste (*Off-line, on-line*) píše o surfovaní, ktoré je v súčasnosti obľúbené aj preto, že pri takomto nadväzovaní vzťahov/komunikácii máme možnosť meniť svoju identitu, a tak sa stať niekým iným. V piatom liste (*Ako vtáčky*) rieši problém komunikácie cez Twitter za účelom zviditeľniť sa, a tak modifikovať toľko pertraktované Descartove „myslím, teda som“ v kontexte tekutej doby na „som videný, teda som“. V šiestom liste (*Virtuálny sex*) zostáva Bauman

„pripútaný“ k virtuálnemu svetu, keď uvažuje o virtuálnom sexe a komplexe netrepezlivosti. Tretí liste (*Dohovoria sa rodičia a deti?*) môže na prvý pohľad pôsobiť „ako sám vojak v poli“, no nadväzuje naň desiaty list (*Rodičia a deti*). V treťom liste rieši Bauman problém komunikácie medzi generáciami cez komunikáciu rodičov so svojimi deťmi, keď to, čo deti chápu ako „prirodzené“ a „normálne“, môžu ich rodičia považovať za anomálie, bizarné, dokonca hodné pohrdania. V desiatom liste ide Bauman vo svojich úvahách ešte ďalej, keď rieši problém rodičovského dozoru, zodpovednosti rodičov za deti a tiež zneužitie moci rodičmi, blízkymi alebo dospelými voči deťom.

V siedmom, ôsmom a deviatom liste rieši vzťah medzi súkromnou a verejnou sférou. V siedmom liste (*Podivuhodné dobrodružstvá súkromia – 1. časť*) si kladie otázku, čo je súkromné a čo patrí do sféry súkromia, a zamýšľa sa nad tým, prečo v súčasnosti toľko ľudí prezentuje a verejne zdieľa privátne informácie. V ôsmom liste (*Podivuhodné dobrodružstvá súkromia – 2. časť*) prepája verejné zdieľanie súkromných informácií s netradičnou predstavou o seba-vymedzení a sebarealizácii, pričom upozorňuje na nebezpečenstvo, ktoré plynie z tejto „pochybnéj“ predstavy etablovania sa vo verejnom priestore. V deviatom liste (*Podivuhodné dobrodružstvá súkromia – 3. časť*) spája súkromie s vytváraním mobilných sietí ako novej formy pospolitosti. V jedenástom liste (*Teenagerovské utrácanie*), v dvanástom liste (*Po stopách generácie Y*) a v trinástom liste (*Falošné svitanie slobody*) píše o meniacom sa vzťahu mladých ľudí k peniazom a práci a o úrovni ich ekonomickej gramotnosti. Poukazuje na ich ľahkovážny vzťah k peniazom, veciam a nakupovaniu, pretože často získavajú možnosť nakupovať či dostávať dary bez osobitného úsilia a majú uspokojenú túžbu po slobode i v oblasti pracovného života (flexibilný čas, benefity, práca z domu a iné). „Slobodu“, ktorú získavajú tým, že dispo-

nujú kreditkami, chápu ako absolútnu, neohraničenú, na čo častokrát doplácajú.

Ďalšie tri listy – štrnásty, pätnásty a šestnásty list spája s problémom skrášľovania. Poukazuje na konzumerizmus súčasnej doby, ktorý je jedným z faktorov utvárajúcich našu identitu. V štrnástom liste (*Príchod detských žien*) konštatuje, že sa dnes objavuje nový fenomén – detské ženy. Dievčatá v ranom veku sú posadnuté svojím vzhľadom, snažia sa pôsobiť staršie a využívajú na to rôzne kozmetické alebo chirurgické procedúry. V šestnástom liste (*Na rade je očná riasa*) reaguje na používanie kozmetických prípravkov, ktoré nám „pomáhajú“ odstrániť rôzne kozmetické nedostatky, pričom firmy využívajú rôzne sofistikované reklamy a propagandu. V šestnástom liste (*Móda alebo Stále v pohybe*) sa zameriava na módu ako na rozhranie túžby identifikovať sa so skupinou a patriť do spoločenstva a súčasne sa od iných vymedziť a poukázať na svoju jedinečnosť prostredníctvom individualizácie. Na pozadí tohto vzťahu sa odкрýva hlbší vzťah a dilema: bezpečie s obmedzenou slobodou alebo sloboda bez sociálnych istôt.

V sedemnástom liste (*Konzumerizmus nie je len o konzume*), ktorý by mohol byť aj úvodom ku trom predchádzajúcim listom, rieši problém nakupovania ako prejavu normality nášho životného štýlu, spôsob ako vyriešiť akýkoľvek problém vrátane „vyliečenia sa“ sa z depresii až po prejavenie svojho „vlastenectva“. Pri jeho čítaní som si spomenula na slová Jeana Baudrillarda (*O svádění*. Olomouc: Votobia 1996), ktorý považuje „puďenie k nákupu“ za nové ópium ľudstva, pomocou ktorého si ľudia kompenzujú jednotvárnosť práce, absenciu spoločenskej mobility a osamelosť. Na tento list nadväzuje devätnásty list (*Liečivá a choroby*), v ktorom sa Bauman opäťovne vracia k farmaceutickým firmám a ich stratégiám a k myšlienke, ktorú poznáme aj z Lipovetského diela *Paradoxní štěstí: esej o hyperkonzumní společnosti* (Praha: Prostor 2007), že obsesia telom mení dneš-

ného človeka na „homo medicus“. Osemnásty list (*Čo sa vlastne stalo s kultúrnou elitou?*) sa dá považovať za úvod k ďalším trom listom (23, 24, 25). Rozoberá v ňom problém elity a jej postavenia v spoločnosti, konštatuje, že elita dnes prechádza reinkarnáciou a neprináša žiadne posolstvo, osvetu a nemá v záujme „ľud“, ktorému sa dnes hovorí dav, masa alebo „kultúrni konzumenti“ zušľachťovať. V ďalších troch po sebe idúcich listoch premýšľa Bauman nad krízou vo vzdelávaní, ktorá je reakciou na krízu elit. V dvadsiatom treťom liste (*Svet nevlúdny ku vzdelaniu? – prvá časť*) sa zamýšľa nad tým, ako je to so vzdelaním v dobe, ktorá preferuje okamžite použiteľné a častokrát „jednorázové“ znalosti, ktorých, ak nie sú využiteľné sa môžeme zbaviť ako nepotrebného tovaru. V nasledujúcom liste (*Svet nevlúdny ku vzdelaniu? – druhá časť*) pokračuje v úvahách ešte ďalej, keď tvrdí, že kognitívne znalosti, stabilné hodnotové preferencie a stále zvyky sa v súčasnosti stávajú hendikepom. Uprednostňuje sa demonštrovanie družnosti, komunikačné schopnosti a „neobvyklé nápady“. Problém, ktorý rieši v dvadsiatom piatom liste (*Svet nevlúdny ku vzdelaniu? – tretia časť*) sa týka toho, že dnes nemáme primárne problém so získavaním informácií o svete, ale so zorientovaním sa v spracovaní týchto informácií. Problém s informáciami nastáva, keď „ich relevantnosť se v budúcom okamžiku zmení a vstřebané kousky informácií ztrácejí svůj význam v okamžiku, kdy je člověk získal“ (s. 135).

So strachom a následnou panikou je spojený v poradí už dvadsiaty list (*Prasačia chrípka a ďalšie dôvody k panike*), v ktorom autor prechádza od správ o prasačej chrípke k panike, ktorá tým vznikla, a od hromadenia zásob s liekmi, ktoré vyvolala, k následnému manipulovaniu s verejnou mienkou a zneužívaniu moci. Od zneužívania moci je len „na skok“ k nerovnosti a jej prejavom v spoločnosti. Práve tento problém spája dva nasledujúce listy. V dvadsiatom prvom liste (*Zdravie a nerovnosti*) vy-

chádza z konštatovania, že zvyšujúca sa úroveň nerovnosti v spoločnosti má veľký vplyv na priemernú dĺžku života. Strach zo straty spoločenského postavenia, zo sociálnej exklúzie a z upierania dôstojnosti je veľký a trýznivý a plodí úzkosť a sklon k depresiám. Keď píše o nerovnosti, má na mysli najmä ekonomickú nerovnosť. V dvadsiatom druhom liste (*Upozornenie a varovanie*) premýšľa o vitálnej nerovnosti, ktorá súvisí s priemernou dĺžkou života a pravdepodobnosťou úmrtia pred dosiahnutím dospelosti a existenčnej nerovnosti spojenej s upieraním rešpektu a považovaním niektorých ľudí za menejcenných (chudobní migranti, „nízke kasty“, stigmatizované etnické skupiny) a podobne.

V dvadsiatom šiestom liste (*Novoroční strašiaci a prísluby v rokoch minulých aj budúcich*) sa zamýšľa nad tým, že na Silvestra a prvý deň nového roka si dávame novoročné predsavzatia, že sa staneme lepšími ľuďmi, lepšími pre druhých a tiež pre seba. List obsahuje úvahy o osude ľudstva, o tom, kam sme sa dostali a kam smerujeme svojím pôžitkárstvom, prehnaným sebavedomím a nízkym zmyslom pre zodpovednosť. Dvadsiaty siedmy list (*Predvídanie nepredvídateľného*) sa, podobne ako predchádzajúci list, nesie v duchu predsavzatí a pochopenia, že jediná šanca ako ovplyvniť našu budúcnosť je pričiniť sa o to, aby budúce udalosti zodpovedali našim predstavám, pričom nemáme žiadnu záruku, že naše snaženie prinesie vytúžený výsledok. Následne ide vo svojich úvahách ešte ďalej (v dvadsiatom ôsmom liste – *Vypočítanie nevypočítateľného*), keď konštatuje, že v súčasnosti je koncept „rizikovej spoločnosti“ (Ulricha Becka) nahradený konceptom „sveta neistoty“. V súvislosti s tým upozorňuje na aktuálnu potrebu znovunastolenia stratejnej rovnováhy medzi mocou a politikou, čo je možné v súčasnosti uskutočniť len na globálnej úrovni. V dvadsiatom deviatom liste (*Krivoláké cesty fóbie*) píše Bauman o fobiách, ktoré máme a ktorých sa snažíme zbaviť aj tým, že máme snahu nájsť si

ochranu v spoločnosti iných, rovnako trpiacich. Často nás však viac uspokojuje potenciaľná možnosť s nimi komunikovať ako skutočný rozhovor s nimi. A tak sa slovné spojenie z filmu *Záhada Blair Witch* (1999) „zostaň v kontakte, lebo zahynieš“ stáva leitmotívom nášho storočia. Súčasný stav našej planéty vykazuje známky prechodu – interregna (zániku „starého“ a postupného vzniku „nového“). Tento stav spája s problémom suverenity, ktorá je dnes nedostatočne definovaná a sporná, ťažko udržateľná a neukotvená. Už nie je úzko spojená s územím, štátom, národom ako kedysi – takého úvahy rozvíja v tridsiatom liste (*Interregnum*). V dnešnej neistej dobe ľudia túžia najšť dôveryhodné a spoľahlivé riešenia, na ktoré sa bude dať spoľahnúť. Nie je to jednoduché – na to je potrebná až „nadľudská“ sila. V tridsiatom prvom liste (*Odkiaľ pochádza nadľudská sila – a na čo je*) nám ponúka varianty, no nie konečné riešenia, keď vidí dvoch adeptov na štátút „nadľudskej sily“ – politiku podobajúcu sa na náboženstvo a náboženstvo podobajúce sa na politiku.

Počnúc tridsiatym druhým listom (*Na späť doma, páni?*) skúma dôsledky dnešnej globálnej ekonomickej krízy na náš život. Skúma, ako pôsobí na náš každodenný život, na deľbu práce v rodine a vzorce našich každodenných interakcií. V tridsiatom treťom liste (*Únik z krízy*) spája globálnu ekonomickú krízu s nárastom nezamestnanosti a chudoby – roky „orgií“ sa zmenili na „roky účtovania“. V nadväznosti na dva predchádzajúce listy si kladie otázku, či už skončila depresia (tridsiaty štvrtý list – *Už skončila depresia?*) a napriek všetkým odpovediam, ktoré v súčasnosti dostávame od ekonómov, politikov a tiež samozvaných prorokov, naznačuje, že nás vo vývoji čakajú ešte mnohé prevrpenia a zvraty.

Ďalších päť listov spája problém tolerancie, solidarity a migrácie. V tridsiatom piatom liste (*Kto hovorí, že musí žiť podľa pravidiel?*) konštatuje, že hoci je náš život vystavaný na pravidlách a ich dodržiavaní,

v súčasnom tekutom svete už mnohé z nich neplatia. Stále častejšie si preto kladieme otázku, ako sa dá v súčasnosti zosúladiť egoizmus so solidaritou, na ktorú sa dnes tak paradoxne zabúda. V multikultúrnej spoločnosti, akou je USA, kandidoval za prezidenta a následne sa ním aj stal, Barack Obama. Ten sa vo svojej volebnej kampani nikdy nehlásil k určitej etnickej menšine. Bauman si kladie otázku, či Amerika smeruje k postetnickej spoločnosti – robí tak v tridsiatom šiestom liste (*Fenómén Barack Obama*). V tridsiatom siedmom liste (*Kultúra v globalizovanom meste*) píše o tretej vlne migrácie ako o veku diaspór – etických, náboženských a jazykových osád rozptýlených po celom svete. Majú tendenciu byť neohraničené a veľmi rozptýlené, rozprestierajú sa cez mnoho oddelených a suverénnych území a ignorujú teritoriálne požiadavky, následkom čoho majú tendenciu byť zakliesnené v dvojitej väzbe národnosti a v dvojitej lojalite. Teritoriálne determinovaná identita sa tak v súčasnosti zamieňa na „právo zostať odlišný“. Tridsiaty ôsmy list (*Mlčanie Lorny*) sa na problém migrácie pozerá cez prizmu migrantky Lorny, ktorej osud je osudom mnohých migrantov, o čom sa dozvedáme nielen z novinových článkov, ale aj z plátien kín (film *Mlčanie Lorny* od belgických filmárov Jeana-Pierra a Luca Dardennesových). Dnes (viac ako aj v minulosti) sú mestá plné cudzích ľudí. Ich prítomnosť sa môže stať zdrojom našej úzkosti. Samotné eliminovanie cudzincov však nie je zárukou toho, že sa definitívne zbavíme svojho strachu alebo že sa cítime bezpečne. Je to len krátkodobé riešenie, nie nemenný záver, pretože blízkosť cudzích ľudí pre obyvateľov miest je, podľa Baumana, „neoddiskutovateľným osudom“ – o tomto probléme uvažuje v tridsiatom deviatom liste (*Cudzie znamená nebezpečné... Naozaj?*).

V štyridsiatom liste (*Kmene a oblohy*) sa Bauman vracia k problému manipulovania verejnou mienkou (dvadsiaty list), ale aj k tomu, že sa postupne mení spôsob, ako



sa pozeráme na svojich politických vodcov, zástupcov moci, čo je známkou toho, že nám začína záležať na našom osude a tom, kam sa svet uberá. Zrodenie kultúry sa začína vytýčením hranice. To je myšlienka, z ktorej vychádza Bauman v štyridsiatom prvom liste (*Vytýčovanie hraníc*). Vedľajším produktom multikultúrnej povahy nášho sveta sú nevyznačené hranice. Ide o mentálne hranice, ktoré sú tvorené neochotou podeliť sa o jedlo, tovary a podobne. Tieto hranice majú dvojakú funkciu: funkciu oddeľovania, ktorá je živovaná strachom z neznámeho a túžbou po bezpečí a funkciu „styčnej plochy“ – stretávania sa a výmeny. Ak sa spolunažívanie nezmení na toleranciu a solidaritu, môže sa stať, že sa z dobrých ľudí stanú zlí. Otázku ako sa to deje, si kladie Bauman v štyridsiatom druhom liste (*Ako sa z dobrých ľudí stávajú zlí ľudia*). Na človeka pôsobí veľa vonkajších faktorov – príkazy, rešpekt k autorite, tlak páchať zlo a tiež charakter človeka, ktoré ovplyvňujú jeho správanie. Na to, aby sme sa vyhli „takejto premene“, by sme mali byť kritickí voči skutkom druhých ľudí a svojim vlastným, nie byť zodpovednosť za svoje činy, rešpektovať autoritu, ale odmietajú nespravodlivú autoritu a uvedomiť si, že rozhodnutia prijaté „teraz“ majú dlhodobé následky. Na tento list nadväzuje

v poradí štyridsiaty tretí list (*Osud a charakter*), v ktorom rieši problém slobodného rozhodnutia konať v záujme ľudskosti a života aj v čase/dobe, keď je ohrozená naša vlastná sloboda, ba dokonca náš život. A posledný štyridsiaty štvrtý list (*Albert Camus alebo: Ja rebelujem a teda my existujeme...*) je o vyrovnávaní sa s absurditami súčasného sveta. Aj dnes existujú ľudia, ktorí sa identifikujú s Prometheom (hrdina Vzbúreného človeka), volia si život pre druhých, volia si vzburu proti utrpeniu ako riešenie „absurdity ľudského údely“, a tiež tí, ktorí sa identifikujú so Sifyfom (Mýtus o Sifyfovi) – sú zaujatí vlastným utrpením. Baumanov odkaz pre nás je aj dnes aktuálny: „vzpouera, revoluce a usilování o svobodu jsou nezbytné aspekty lidské existence, ale musíme stanovit jejich hranice a dohlížet na ně, abychom se vyvarovali toho, že tyto obdivuhodné snahy skončí tyranií“ (s. 239).

Baumanovo dielo nás núti premýšľať v kontexte a tak pochopiť, že všetko, čo sa okolo nás deje, nie je iba náš problém, ale často je to reakcia na konanie iných, často žijúcich ďaleko od nás (problémy globálnej ekonomickej alebo environmentálnej krízy, problémy dobra a zla a iné).

Viera Jakubovská